

Nytt blikk på barns lesing

Utforskning av bildebøkers potensial i utdanningsinstitusjoner i Danmark, Sverige, Finland og Norge

Trine Solstad og Mia Österlund

I *Grevlingdager* (Dahle og Dahle Nyhus, 2019) tematiseres skolevegring i ei skjønnlitterær bildebok for barn og unge. Gjennom Dahles poetiske språk og de sterke, ekspressive og mørke bildene til Dahle Nyhus får leseren innblikk i hvordan det er når angsten inntar barnekroppen i klasserommet. Forfatterens posisjon i forhold til barnet i boka omtales som kompromissløst lojal (Straume, 2019). I en samtale med studenter i barnehagelærerutdanning sier forfatteren sjøl at hun benytter språket til å lyse inn i mørke rom, innunder trapper og ned i kjellere. Flere studenter sier de gråter når de leser boka. Dette er et eksempel på hvordan ei bildebok kan nå fram til flere generasjoner, ta opp et samfunnskritisk tema, utfordre skolepolitikk og innholdet i skolen, vekke følelser, være vakker og vond, men også gi leseren håp på samme tid. At barn og unge får tilgang til slike bøker i skole og barnehage burde være en selvfølge, men mye tyder på at det ikke er slik. Forskning blant annet i dette temanummeret av BARN viser dessverre at bildebøker vektlegges i liten grad i utdanningsinstitusjonenes styringsdokumenter i de fire nordiske landene som omtales her. Det leses lite, og holdningen til lesing og samtaler om litteratur har slagside mot det instrumentelle.

I denne introduksjonen til temanummeret om bildebøkers potensial i utdanningsinstitusjoner vil vi først sirkle inn fagfeltet som arbeider med tematikken. Vi vil feste noen orienteringspunkter på kartet og peke på noen forestillinger som utgjør et spenningsfelt på dette fagområdet. Intensjonen er å begrunne behovet for mer forskning og undersøkelser

av hva som skjer i barns og unges møter med bildebøker i barnehage og skole.

Definisjoner og spenninger i feltet

Bildebøker omfatter et stort spekter av utgivelser, fra de helt enkle til bøker av høy kunstnerisk og faglig kvalitet. Det er gjerne bøker i den sistnevnte kategorien som er gjenstand for litteraturfaglig forskning. Fagmiljøet har ikke klart å enes om en enhetlig definisjon av bildebøker, men det ser ut til å være enighet om noen trekk ved bøkene. To av de mest stabile elementene ved bildebokdefinisjoner har vært at de må ha ett eller flere bilder per oppslag, og at de må henvende seg til barn (Birkeland og Storaas, 1993; Hallberg, 1982). At de må henvende seg til barn ser ikke ut til å ha samme gyldighet i dag som på 90-tallet, da Birkeland og Storaas publiserte sin barnelitteraturhistoriske grunnbok om temaet.

Bildebøker har tradisjonelt henvendt seg til barn, men mediet erobrer stadig nye lesere. Et velkjent eksempel på dette er de danske bildebokmakerne Oskar, K. (kunstnernavn) og Dorte Karrebæk, som i 2011 publiserte bildeboka *Lejren*. Dette er ei bildebok for større barn og voksne, hvor barndom sammenliknes med en konsentrasjonsleir. Boka kan leses som en kritisk framstilling av oppvekst, skolesystem og kolonialisering av barndommen i et senmoderne samfunn. Denne boka er ikke alene om å vekke debatt ved å ta opp et kontroversielt tema, eller ved å framstille tematikk på kontroversielle måter for barn. Mye tyder på at det ikke lenger er noen grense for hva

bildebøker kan handle om, slik bildebokforskeren Anne Marie Øines peker på (Øines, 2018, s. 65). Flere studier har vært opptatt av det som gjerne kalles kontroversielle bildebøker, og hva som for eksempel er bra litteratur for barn å lese (Evens, 2015; Ommundsen, 2015, 2017; Skyggebjerg, 2011). Barnelitteraturforskningen dreier seg altså om ordene og bildene i bøkene, men også om hvordan barn og barndom framstilles. Bildebokmakerne bidrar til debatten om hva kvalitet i barnelitteraturen kan være. På denne måten dreies interessen fra de litterære verkene mot leserne. Vi får en større interesse for leserorientert teori og studier av resepsjon, ikke minst på feltet resepsjonspedagogikk (Aamotsbakken og Knudsen, 2011, s. 155). Innenfor resepsjonspedagogikken studeres samspill mellom lesere og tekster i undervisningssammenhenger. De fleste artiklene i dette nummeret av BARN kan plasseres inn i resepsjonspedagogikken.

Et eksempel på ei bildebok som leverer et kritisk blikk på møtet mellom barn og voksne i en lesestund, får vi av den svenske bildebokmakeren Pija Lindenbaum. I sin bildebok *Kenta och Barbisarna* (2007) ironiserer hun over en høytlesingsstund i forbindelse med det som i svenske og finske barnehager kalles *les-vilan*. Her er det vanlig at alle barna sover eller hviler seg i løpet av dagen. Denne hvilen er ritualisert, og barna blir gjerne lest for mens de ligger på madrasser eller i senger og skal ha en liten pause: «*Nu ligger vi lite still!*» ropar fröken, och läser. *Det är om några vargar och en tjej*. Kenta lyssnar inte så noga.» Bildet viser at barnehagelæreren i boka leser fra Lindenbaums *Gittan och gråvargarna* (2001), men barna får verken se bildet eller være aktive lesere, fordi de ligger flatt ut på madrassene. Gjennom dette ene bildebokoppslaget fanger Lindenbaum opp diskusjonen om bildebøkene og lesingenes rolle i barnehagen, og hun tar barns perspektiver.

Etter denne grove innsirklingen av forskningsfeltet vil vi stoppe opp ved noen av arbeidene vi mener har hatt særlig stor betydning.

Hensikten er å åpne feltet for lesere som ikke vanligvis arbeider med denne siden av barndommen.

Bildebokforskning på en, to, tre

Bildebøker er ikke nytt som kunstform, men strekker seg mange tiår tilbake i tid. I årenes løp har det vært et skifte i måten bøkene går i dialog med kulturelle, politiske, pedagogiske og estetiske konvensjoner på. I bildeboka samles kunstneriske, historiske og politiske referanser, som forskningen betrakter gjennom en rekke ulike teoretiske perspektiver. Flere fagfelt arbeider med tematikken gjennom barnelitteraturforskning, litteraturdidaktikk, kunsthistorie, mediestudier, lingvistik og utviklingspsykologi, for å nevne noe. Den akademiske samtalen om hva bildeboka er og hva den gjør, ble innledet på 1970- og 1980-tallet og har forgreinet seg slik at den i dag rommer et bredt spekter av studier.

Innenfor den nordiske forskningen har Kristin Hallberg (1982) vært banebrytende gjennom å introdusere begrepet ikonotekst. Begrepet betegner samspillet mellom skrift og bilde. Hallberg pekte på at ikonotekst er den helheten som oppstår når skrift og bilde leses sammen (1982, s. 164). Begrepet har fått bred gjennomslagskraft og inspirert til mange studier. I tillegg til å si noe om arbeidsdelingen mellom skrift og bilder, peker begrepet mot leseren. Det er i leseren sammenhengen skapes og ikonoteksten oppstår.

Bildebokforskeren Ulla Rhedin har levert et annet vesentlig bidrag. *Bilderboken. På väg mot en teori* (1992) er den første nordiske doktoravhandlingen om bildebøker. Den diskuterer hvilke metoder og teorier bildebokstudiet krever. Rhedin har særlig interessert seg for hvordan tekst og bilde forteller en historie sammen (2013, s. 24). Hun hevder at skriften og bildene er gjensidig avhengig av hverandre, noe som gir leseren spesielle kvaliteter i leseopplevelsen. Kroneksempelen er en av de mest siterte og refererte bildebøkene i den vestlige verden, nemlig Maurice Sendaks gjennombruddsbok

fra 1963, *Where the wild things are*, kanskje bedre kjent i Norge som *Til Huttetuenes land*, som er den norske tittelen fra 1970. Maria Nikolajevs narratologiske studie *Bilderbokens pusselbiter* (2000) og det tilsvarende engelskspråklige arbeidet skrevet sammen med Carole Scott, *How Picturebooks Work* (2001), har også vært avgjørende for den nordiske bildebokforskningen. At nordisk samarbeid er sentralt for feltet, vitner antologien *En fanfar för bilderboken!* (2013) om. Den er redigert av Ulla Rhedin, Oskar K. og Lena Eriksson. Antologien er en populærvitenskapelig undersøkelse av bildebokmediets muligheter og utfordringer.

Fra å undersøke hvordan bilde og skrift forteller sammen, har interessen de siste årene rettet seg mot undersøkelser av hvilke lesere bøkene henvender seg til. Åse Marie Ommundsens avhandling *Litterære grenseoverskridelser. Når grensene mellom barne- og voksenlitteraturen viskes ut* (2010) løfter fram begrepet allalderlitteratur, og drøfter begrepet opp mot bildebøker. Hun sier at en tendens i norsk samtidslitteratur er at grensene mellom barne- og voksenlitteratur ofte blir utydelig, eller til og med forsvinner. Ommundsen forsøker å besvare spørsmålene om hva denne grenseoverskridelsen består av og hvilke former den tar. For en fyldigere framstilling av nordisk bildebokforskning viser vi til Elina Drukers artikkel «Var befinner sig den svenska bilderboksforskningen? En kartläggning av bilderboksforskningens etablering och expansion» i *Barnboken* 2018.

Til nå har vi nevnt noen viktige bidrag fra forskere som først og fremst har bildebøkene som sitt utgangspunkt. Forskningen på barns resepsjon av bildebøker har vært vesentlig mindre enn forskningen på de tekst- og bildeorienterte studiene. Den amerikanske barnelitteraturforskeren Lawrence R. Sipe (2008) er nestoren på forskningsfeltet som dreier seg om barns fortolkning av barnelitteratur og bildebøker. Han peker på at i det omfattende volumet av forskning på barnelitteratur, er det bemerkelsesverdig lite fokus på barnelesere og deres

fortolkningskompetanse. Bildebokforskning har dreid seg mye om barna i tekstene og bildene, men lite om barna utenfor tekstene. Forskningen har derfor kunnet si lite om hvordan bildebøkene har truffet sitt publikum, hva de for eksempel har inspirert barn til å snakke om og hvordan barn snakker om litteratur.

En av de første doktoravhandlingene som bærer på denne asymmetrien i forskningen, er Maria Simonssons *Bilderboken i förskolan. En utgångspunkt för samspel* (2004). Denne avhandlingen tar for seg hvordan barnehagebarn i alderen tre til fem år interagerer med bildebøker seg imellom og sammen med pedagoger. Simonsson interesserer seg blant annet for hva barn gjør alene med bøkene, og hvordan barns bruk av bøkene skiller seg fra den pedagoginitierte aktiviteten med bøkene (2004, s. 17). Noen av Simonssons observasjoner nærmer seg Lindenbaums parodiske høytlesingsstunder omtalt ovenfor. Hennes materiale fra svenske barnehager pirker i og problematiserer arbeid med litteratur og høytlesing i barnehagen.

Ingeborg Mjørs avhandling *Høgtlesar, barn, bildebok. Vegar til mening og tekst* (2009) er den første resepsjonsstudien i Norden som springer ut fra et språk- og litteraturfaglig felt. Den viser hvordan barn mellom ett og to år samhandler med foreldrene sine under høytlesingen av bildebøker. Mjør viser hvordan foreldrene modellerer for barna sine hvordan de kan forstå og involvere seg i fiksjon.

Den andre resepsjonsstudien som har bildebøker som utgangspunkt, er Anne Skarets avhandling *Litterære kulturmøter* (2012). Denne undersøker hvordan barn oppfatter og opplever kulturmøter i skrift og bilder. Simonssons, Mjørs og Skarets arbeider har vært en stor inspirasjonskilde for avhandlingen *Snakk om bildebøker!* (Solstad, 2015). Denne studien undersøker barnehagebarns resepsjon av bildebøker gjennom spontane samtaler i høytlesingssituasjoner i barnehagen. Et poeng i denne avhandlingen er å anerkjenne de barneinitierte samtalene og den tematikken barna selv bringer fram i samtalene. De barneinitierte

samtalene kan bringe fram et spenningsforhold mellom hvordan voksne og barn fortolker litteraturen. Avhandlingen viser hvordan barn leker seg imellom med bøkene, tematikken, figurene og de voksne på en karnevalistisk og frigjørende måte. Gjennom samtalene kan barna bli klar over sine egne perspektiver på bøkene, men også på andres.

Internasjonalt sett gir Evelyn Arizpe (2017) i *The Edinburgh Companion to Children's Literature* et overblikk over hvordan den empiriske bildebokforskningen har utviklet seg de siste årene. Hun peker på at rammeverket for forskningen hele tiden må revideres, fordi både bildeboka og samfunnet den skrives inn i, og det synet på bildeboklesing som råder, kontinuerlig forandres og reforhandles. Arizpe understreker den affektive, estetiske og kognitive appellen bildebøker besitter hos foreldre, lærere og andre formidlere. I vår digitale tid har bildebokas taktile side og bøkens materialitet blitt stadig viktigere. Typografi, forsatsblad og format bidrar sterkt til fortellerteknikken og gir uendelige muligheter for bruk i undervisning. Disse aspektene åpner også for metafiksjon, intertekstualitet og lek med bøkens format. Forskere som undersøker bildebøker i undervisning anvender mange ulike forskningsmetoder som intervju, gjenfortelling, tegning, drama og fotografi (Arizpe 2017).

En fanfare for bildeboka

Bildebøker er gjerne barns første møte med skrift- og bildekulturen. De er de første bøkene som kan lære barn noe om hva skrift er, og hvordan vi kan interagere med ei bok. I dag er digitale varianter på skjermer en åpenbar konkurrent til papirboka. Bildebøkene som trykkes på papir, er trolig de første bøkene som kan vise barn at en fortelling oppstår mellom boka og barnet når vi blar oss framover i en fortelling. Vi kan også si at bildebøker er Nordens største galleri og det første møtet med billedkunst og illustrasjon for barn. Til tross for denne lovprisningen av bildebøker viser forskning at det leses lite i nordiske bar-

nehager, og vi vet lite om hva som leses og hvordan det leses (Sandvik, 2014). Mange forskere peker på litteraturens allmenndannende potensial (Langer, 2005; Rosenblatt, 2005; Nussbaum, 2016), men det er få som peker på den risikoen som kan oppstå når noe står på spill i samtaler lesere imellom. Når Rosenblatt og Nussbaums perspektiver om litteraturens dannende effekter løftes fram i barnehage og klasserom, skjer ikke dette alltid uten motstand og friksjon. Litteraturen beveger og provoserer både elever og pedagoger. Vi blir rørt, sørgmodige og glade av å lese, det er i seg selv en vesentlig drivkraft for lesing. Pedagogene har avgjørende betydning for hva slags litteratur barn og unge får møte i de pedagogiske institusjonene. Når det gjelder bøkene som utfordrer tabuer og bryter med normer, vil lærernes egne lesinger, holdninger og forståelse for hva arbeid med litteratur kan være, ha en avgjørende betydning. Artiklene i dette nummeret av BARN tematiserer blant annet slike perspektiver, og de belyser på ulikt vis det felte vi her har løftet fram. Det er vårt ønske at vi på denne måten bidrar til å øke kunnskapen og innsikten om bildebøkens potensial i barnehage og skole i Norden. Bildebøkene er, som vi vet, ikke bare fortellinger om fiktive univers, de kan leses som påstander om barn og barndom og om voksnes forestillinger om hva som er bra for barn og godt for dem å lese.

For å utvikle en god praksis i de nordiske barnehagene når det gjelder bruk av bildebøker, er det interessant å kunne sammenlikne forholdene på feltet landene imellom. Hvordan de ulike nasjonale styringsdokumentene omtaler bruk av litteratur og høytlesingenes rolle i barnehagene, undersøkes av Hilde Dehnæs Hogsnes, Ann-Katrin Svensson, Marianne Eskebæk Larsen og Ulla Damberg. I artikkelen «Litteraturens og høytlesingens plass og hensikt i nasjonale policydokumenter for barnehagen og barnehagelærerutdanningen i Danmark, Finland, Norge og Sverige» granskes styringsdokumenter fra fire nordiske land. Artikkelen viser i hvilken grad styringsdoku-

mentene befatter seg med barnelitteratur og lesing, og hva slags forventninger og mandat styringsdokumentene uttrykker overfor institusjonene når det gjelder bruk av litteratur. Sammenlikningen synliggjør at styringsdokumentene både har felles trekk, men også at det finnes store variasjoner mellom landene. Undersøkelsen viser til og med at forventningene kan fortolkes som motstridende i samme lands styringsdokumenter. Enkelt sagt tar den nordiske barnehagetradisjonen utgangspunkt i et holistisk syn på barn, der barns interesser og lek kommer i første rekke. Studien viser dessverre at barnelitteratur i liten grad omtales i retningslinjene og rammeplanene. Dette samsvarer med at barnelitteratur ser ut til å bli lite benyttet og ifølge forfatterne ofte brukes på en reduserende måte. Artikkelen sammenfatter og løfter fram hvordan de ulike landenes styringsdokumenter betoner språkstimulering, kulturelle og estetiske opplevelser samt kunnskapsutvikling. Dette gjøres blant annet ved å studere hvilke ord dokumentene benytter når tematikken omtales. Artikkelen konkluderer at den måten barnehagene og barnehagelærerutdanningene forholder seg til nyttekultur og kunnskapsinsitamentene på, vil være avgjørende for bildebøkens møter med barneleeserne.

Lena Basse undersøker de yngste barna mellom 0–3 år og deres samspill og respons på bildebøker gjennom lekpregede aktiviteter. I artikkelen «På sporet af en legende og multi-modal literacypraksis i vuggestuen», beskriver og undersøker hun den såkalte «Leg en bog-metoden». Hun undersøker om metoden kan bidra til at barna tilegner seg tidlig literacy-kompetanse. Basse viser hvordan barna gjennom sin kroppslige interaksjon og deltakelse i lek, bearbeider bildebøker som blir lest høyt for dem i barnehagen. Det er lite forskning på lesing og arbeid med litteratur sammen med de yngste barna, og det er utfordrende å forske på barn som ikke har noe etablert verbalspråk. Empirien må i stor grad fortolkes fram av forskeren. Basse løfter fram

interessante metodekritiske refleksjoner og peker på svakheter og forhold som hennes forskningsmetode ikke kan fange opp. Hun bruker flere metoder for å samle en så rik empiri som mulig, og selve empirien er krevende fordi den er så mangetydig og flyktig. Studien viser at barna er medskapende og bruker kroppsspråk inn i det kollektive fortolkningsrommet som leken utgjør. I relasjon til literacy-begrepet viser analysene at lek som en sosial literacy-praksis bidrar til både nonverbal og verbal kompetanse til å avkode, forstå og bruke tegn.

I artikkelen «Upprepningar och glada utrop – pedagogers och barns agenda under tre bokstunder i språkbad», undersøker Sofie Tjåru pedagogers og barns agendaer i tre høytlesingshendelser i førskolen. Det dreier seg om høytlesing i en såkalt språkbadførskolegruppe, der barna har finskspråklig bakgrunn og lærer svensk i førskolen. Empirien består av videobeservasjoner av lesehendelsene, og analysene er gjort med en sosiokulturell og diskursanalytisk innfallsvinkel. Tjårus analyser viser at pedagogene fokuserer på barnas språkforståelse og språkutvikling, mens barna retter sin oppmerksomhet mot egne opplevelser av bøkens innhold. Barna ser ut til å ville oppfylle visse forventninger til hvordan lesehendelsen skal forløpe. De bidrar derfor til å opprettholde lesehendelsene på en bestemt måte. Tjåru peker på at lesepraksisen i liten grad ansporer barnas leselyst og leseglede, og at barna ikke utfordres til å fokusere på sine egne tanker, forestillinger og fortolkninger som har med bokens innhold å gjøre.

Siri Hovda Ottesen og Aasfrid Tysvær slår i artikkelen «Bildeboken *Fy katte!* – en utforskningsarena for emosjonell literacy? Litterære samtaler på førstetrinn» et slag for å gjenoppta den i noen grad glemte høytlesingen som undervisningsmetode i klasserommet. I sin empiriske studie med inspirasjon fra Maria Nikolajevas bildebokstudier med kognitivt fortegn, gransker de hvordan høytlesingen av en bildebok på storskjerm fulgt av en litterær

samtale kan være en vellykket måte å utvikle elevenes emosjonelle literacy på. Ved å studere samspillet mellom læreren og elevene, blir spenningene mellom lærerens og elevenes perspektiver synlige. Litteratursamtalen avslører hvordan elevene fortolker bildene, og hvordan en bildebok med det som kan kalles utfordrende tematikk og ekspressive bilder, vekker emosjonell respons og derfor bygger opp om elevenes emosjonelle literacy. Materialet viser at det ikke bare er bøkens tematikk som er utfordrende. Tolkingsrommet i bildebokas ikonotekst er ustabil og dynamisk, slik at elevene forstår boka på mange måter. Dette ser ut til å gi elevenes egne tolkninger autoritet i møte med lærerens.

Kristina Hermansson og Anna Nordenstam problematiserer i artikkelen «Normkritisk barnlitteratur på svenska förskolor» bruken av såkalt normkritiske barnebøker i svenske førskoler. Gjennom en empirisk undersøkelse som består av intervjuer med syv førskolelærere på to ulike førskoler, viser de hvordan førskolelærerne oppfatter arbeidet med normkritiske bildebøker. Forskerne stiller spørsmål ved praksis, utvelgelseskriterier og begrunnelser for pedagogenes arbeid med litteratur, og det blir tydelig hvordan førskolelærerne navigerer det normkritiske litteraturfeltet. Basert på Rita Felskis nivellering av begrepet gjenkjennelse peker artikkelen på hvilke vansker pedagogene har med å sikre en likestilt og likeverdig litteratursamtale i førskolene. Forfatterne diskuterer om pedagoger nærmest inntar rollen som «sosiale ingeniører» med makt til å forme barneleseren. Kravet til representasjon i litteraturen kan ifølge forfatterne virke begrensende og bygger på et altfor reduserende, nytteorientert syn på litteratur. Hermansson og Nordenstam stiller spørsmål ved om det er de normkritiske bildebøkene som er best egnet til bruk i arbeid med likestilling og likeverdighet i førskoler. Forfatterne diskuterer om de eldre bildebøkene risikerer å bli valgt bort. Ifølge Felski, som forfatterne viser til, tilbyr bildebøker av høy kvalitet en form for kom-

pleks gjenkjennelse hos leseren, der det som representeres og gjenkjennes ikke bare er det personlige jeget, men også jeget i andre. Etter forfatternes mening kan slike bøker risikere å falle utenfor pedagogenes litterære utvalg.

Artiklene i dette temanummeret viser tydelig at det finnes et interessant handlingsrom og potensial for både barn og pedagoger i samhandling og samtaler om bildebøker. Gjesteredaktørene retter en stor takk til samtlige forfattere for artiklene til dette temanummeret. Vi takker også redaksjonen i BARN som har gitt oss denne muligheten til å kaste lys over viktige sider ved barns møter med litteratur i utdanningsinstitusjoner. En ekstra høylytt takk går til redaksjonen og redaksjonssekretæren for det betydelige arbeidet som er gjort med å følge opp prosessen fram mot publisering.

Referanser

- Aamotsbakken, B. og Knudsen, S.V. (2011) Å tenke teori: *om leseteorier og lesing*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Arizpe, E. (2017) Picturebooks and situated readers: the intersections of text, image, culture and response, i Beauvais, C. M. and Nikola-jeva, M. (Red.) *The Edinburgh Companion to Children's Literature*. Edinburgh: Edinburgh University Press, s. 124–135.
- Birkeland, T. og F. Storaas (1993) *Den norske biletboka*. Oslo: Landslaget for norskundervisning/ Cappelen.
- Druker, E. (2018) Var befinder sig den svenska bilderboksforskningen? En kartläggning av bilderboksforskningens etablering och expansion. *Barnboken* 41 (2018). DOI: <https://doi.org/10.14811/clr.v41i0.334>
- Hallberg, K. (1982) Litteraturvetenskapen och bilderboksforskningen. *Tidsskrift för litteraturvetenskap* 1982. 1982 (3–4), s. 163–168
- Langer, J. A. (2005) *Litterära föreställningsvärldar: litteraturundervisning och litterär förståelse*. Göteborg: Daidalos.
- Lindenbaum, P. (2001) *Gittan och gråvargarna*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

- Lindenbaum, P. (2007) *Kenta och Barbisarna*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Mjør, I. (2009) *Høgtlesar, barn, bilde.bok. Vegar til meining og tekst*. PhD-avhandling ved Universitetet i Agder. Kristiansand: Universitetet i Agder.
- Nikolajeva, M. (2000) *Bilderbokens pusselbitar*. Lund: Studentlitteratur.
- Nikolajeva, M. og Scott, C. (2001) *How picture-books work*. London: Routledge.
- Nussbaum, M. C., et al. (2016) *Litteraturens etikk: følelser og forestillingsevne*. Oslo: Pax.
- Ommundsen, Å. M. (2010) *Litterære grenseoverskridelser: når grensene mellom barne- og voksenlitteraturen viskes ut*. PhD-avhandling. Ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo. Oslo: Universitetet i Oslo
- Ommundsen, Å. M. (2015) Who are these picturebooks for? Controversial picturebooks and the question of audience. I J. Evans (red.) *Challenging and controversial picturebook: Creative and critical responses to visual texts*. London, Routledge, s. 71–95.
- Ommundsen, Å. M. (2017) Utfordrende bildebøker i klasserommet, i Garmann, N. G. og Ommundsen, Å. M. (red.) *Danne og utdanne: litteratur, språk og samtale*. Oslo: Novus, kapittel 6, s. 119–140
- Oskar, K. og D. Karrebæk (2011) *Lejren*. København: Høst & Søn.
- Rhedin, U. (1992) *Bilderboken: på väg mot en teori*. Publisert doktorgradsavhandling. Stockholm: Alfabeta.
- Rhedin, U., et al. (2013) *En Fanfar för bilderboken!* Stockholm: Alfabeta.
- Rosenblatt, L. M. (2005) *Making meaning with texts. Selected essays*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Sandvik, M., Garmann, N.G. og Tkachenko, E. (2014) *Synteserapport om skandinavisk forskning på barns språk og språkmiljø i barnehagen i tidsrommet 2006–2014*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.
- Sendak, M. (1963) *Where the wild things are*. New York: Harper & Row.
- Sendak, M. og A.-C. Vestly (2009) *Til Huttetuenes land*. Oslo: Cappelen Damm.
- Simonsson, M. (2004) *Bilderboken i förskolan*. Diss. Institutionen för Tema, Linköpings universitet. Linköping: Linköpings universitet, Tilgjengelig på: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-24230>
- Sipe, L. R. (2008) *Storytime: young children's literary understanding in the classroom*. New York: Teachers College.
- Skaret, A. (2011) *Litterære kulturmøter: en studie av bildebøker og barns resepsjon*. PhD-avhandling, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo. Oslo: Universitetet i Oslo
- Skyggebjerg, A. K. (2011) Vidnesbyrdlitteratur for børn: skildringen af ekstreme barndomsoplevelser og overgrep i aktuelle danske børnebøger, i Markussen, B., et al. (red.). *Navigasjoner i barne- og ungdomslitteraturen: festskrift til Rolf Romøren*. Kristiansand: Portal, s. 247–256.
- Solstad, T. (2015) *Snakk om bildebøker! En studie av barnehagebarns resepsjon*, PhD-avhandling, serie Doctoral dissertations at University of Agder (trykt utg.), nr.: 103, Fakultet for humaniora og pedagogikk Universitetet i Agder. Kristiansand: Universitetet i Agder, Tilgjengelig på: <https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/handle/11250/297392>
- Straume, A. C. (2019) Verdifullt om skolevegring. Tilgjengelig på https://www.nrk.no/anmeldelser/anmeldelse_grevlingdager-av-gro-dahle-og-kaia-dahle-nyhus-1.14819053 (Hentet 14.01.2021)
- Øines, A. (2018) Hva er bra for barn å lese?, i Solstad, T., Jansen, T. og Øines, A. M. (red.) *Lesepraktiser i barnehage: inn i litteraturen på mange måter*. Bergen: Fagbokforlaget, s. 65–81

Kort presentasjon av gjesteredaktørene

Trine Solstad er dosent i norskdidaktikk ved institutt for språk og litteratur på Universitetet i Sørøst-Norge. Hun har skrevet bøker om litteraturdidaktiske emner, og publisert artikler om barns samtaler om litteratur i nordiske tidsskrifter. E-post: Trine.Solstad@usn.no

Mia Österlund er dosent i nordisk litteratur ved Helsingfors universitet og virksom som universitetslærer i litteraturvitenskap ved Åbo Akademi universitet. Hun har skrevet om genus, bildebøker og barnelitteratur og er leder for Svenska litteratursällskapetets fireårige prosjekt om tidslighet i barnelitteratur. E-post: Mia.Osterlund@abo.fi

Ulla Damber, docent i pedagogikk ved Mittuniversitetet, Sverige, var med som gjesteredaktør innledningsvis i arbeidet med tema-nummeret. E-post: Ulla.Damber@miun.se